

Zavaró, hogy a szerző a térség háborúinak, fegyveres összecsapásainak bemutatásakor nem használ térképeket, amelyek segítenék az olvasót a jobb megértésben.

Mindezekkel együtt a könyvet haszonnal forgathatják mindazok, akik érdeklődnek a Közel-Keleti térség helyzete és problémái iránt.

Okváth Imre

SZOVJET KATONAI ENCIKLOPÉDIA

(MNVK Tudományos Osztály, MNVK Szabályzatszerkesztő és Koordinációs Osztály, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, I—IV. k., 1979—1981.)

A katonai enciklopédiák hadtudományi ismeretek, katonai szakkifejezések, fogalmak és más — a hadügy számára jelentőséggel bíró — kérdések összefoglalását tartalmazó tudományos kiadványok.

A Szovjetunióban a 30-as években kezdték meg a — 12 kötetre tervezett — Szovjet Katonai Enciklopédia anyagának gyűjtését. Ebből mindössze 2 kötet kiadására került sor. Az elképzelés a közel-múltban valósult meg. A Szovjetunió Honvédelmi Minisztériuma 1975—1980 között kiadta a 8 kötetes Szovjet Katonai Enciklopédiát. A kiadvány fontosságát tükrözi, hogy a főszerkesztő bizottság elnöke A. A. Grecsko marsall (1—2. kötet), annak halála után pedig N. V. Ogarkov marsall (3—8. kötet) volt. Az Enciklopédia több mint 11 000 címszavának szerzői az adott terület legjobb szovjet szakemberei. A címszavak korszerű, szakszerű, marxista elemzést adnak az SZKP-nak, a marxizmus—leninizmusnak a háborúról és a hadseregről szóló tanításáról, a honvédelemről és a honvédelmi felkészítésről, a hadászat, a harcászat, a katonapolitika, a katonai kiképzés, a hadkiegészítés, a haditechnika, a hadtörténelem, a hadigazdaság, a katonaföldrajz legfontosabb kérdéseiről, közlik a kiemelkedő szovjet és orosz, valamint külföldi katonai vezetők, haditechnikai kutatók életrajzát, méltatják tevékenységüket. A címszavak anyagát katonai térképek, vázlatok, rajzok, fényképek és más szemléltető anyagok illusztrálják.

A szocialista közösség országainak katonai vezetése lehetőséget kíván adni arra, hogy mind a hivatásos állomány, mind a hadtudomány iránt érdeklődők tanulmányozhassák az Enciklopédia valóban gazdag anyagát. Erre több megoldás kínálkozik. A Német Demokratikus Köztársaság Katonai Kiadója például — viszonylag magas példányszámban — válogatást ad ki az Enciklopédia egyes kötetinek anyagából (Sowjetische Militär-

enzyklopadie. Auswahl — címen). Ez a válogatás azonban az orosz nyelvű eredeti címszavainak mindössze kb. 20%-át adja, s kizárólag hadászattal, harcászattal, katonapolitikával, haditechnikával, hadkiegészítéssel kapcsolatos címszavakat tartalmaz.

Hazánkban az Enciklopédia anyagából két kiadvány készült. Egy 4 kötetes, közel 400 címszót tartalmazó válogatás (Szemelvények a Szovjet Katonai Enciklopédia kötetéből I—IV. rész — címmel), valamint az Enciklopédia valamennyi címszavának teljes magyar fordítása.

A Szemelvények főleg hadtudományi címszavakat tartalmaz, s egyáltalán nem közöl hadtörténelmi, katonaföldrajzi és életrajzi címszavakat. Ezért e kiadványsorozat ismertetését a Hadtörténelmi Közleményekben nem tartom szükségesnek.

A Szovjet Katonai Enciklopédia címszavainak teljes magyar fordítása az orosz nyelvű eredeti minden egyes kötetének anyagát 3—3 kötetben adja (a 24 kötetet a címszavak mutatóját tartalmazó 25. kötet egészíti majd ki).

A címszavakat szakemberek fordítják, s ugyancsak szakemberek ellenőrzik a fordítást. Valamennyi címszó magyar fordítása annak közlésével zárul, hogy az orosz nyelvű eredeti melyik kötetének hányadik oldalán kezdődik az adott címszó.

A kiadvány sem a címszavakkal kapcsolatos irodalom bibliográfiáját, sem a térképeket, rajzokat, vázlatokat és fényképeket nem közli. Ezek közlése — a jelenlegi nyomaárok mellett — nagyon megdrágította volna azt, továbbá jelentősen megnövelte volna a nyomdai átfutási időt. Az is a bibliográfia közlése ellen szólt, hogy az ott felsorolt könyvek csak részben vannak meg a magyarországi szakkönyvtárakban. Egyébként az olvasó mindezt megtalálja az orosz nyelvű eredetiben.

A magyar fordítás az 1—4. kötet anyagát kötetenként 3—3, összesen 12 kötetben közli. Az egyes kötetek folyamatosan, néhány évvel az orosz nyelvű eredeti után jelentek meg. A címszavakat — a kezelhetőség megkönnyítése érdekében — kötetenként, magyar betűrendben közlik. Ezért kezdődik előlről a betűrend minden egyes kötetnél. Az összes címszó betűrendes mutatója csak a 8. kötetet magyar fordításának megjelenése után készülhet el (ez a mutató fog választ adni arra, melyik címszót hányadik kötetben keresse az olvasó), s segíteni fogja a 24 kötet kezelését.

Az 1—4. kötet közel 4700 címszó teljes szövegét tartalmazza. A címszavak több mint 25%-a foglalkozik a hadtudomány, több mint 25%-a a hadtörténelem, közel 15%-a a haditechnika, közel 13%-a a katonaföldrajz anyagával, s csaknem 19%-a életrajz.

Ez a fontos kiadvány választ ad a kutató, az olvasó számos olyan kérdésére, melyek egyébként lexikonok, szakkönyvek, kézikönyvek, szakkönyvek hosszas, esetenként hiábavaló tanulmányozását követelik.

A Szovjet Katonai Enciklopédia hadtörténelmi címszavai a hadviselési mód, a háborúk, a hadjáratok, a csaták, a hadászati és fronthadműveletek, a felkelések és a parasztháborúk, valamint a történelmi városok történetét elemzik; tárgyalják a Szovjetunió katonai körzetei, a frontok, a gárdahadseregek, -hadosztályok és -dandárok, a légi hadseregek, a harcokcsihadseregek, a flották és a flottillák, valamint a nevezetesebb hajók harcainak történetét; bemutatják az orosz és a szovjet katonai tanintézeteket, ismertetik a legfontosabb nemzetközi szerződéseket, egyezményeket és békeszerződéseket.

A hadtörténelmi címszavak összefoglalják — többek között — az amerikai függetlenségi háború (1775—1783), az amerikai polgárháború (1861—1865), az első világháború történetét, az intervenció és polgárháború történetét Szovjet-Oroszországban. Számos cikk elemzi V. I. Lenin műveit, tanulmányait, cikkeit. Közülük elsősorban azokat, amelyek elvileg megalapozták a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmét, a szovjet fegyveres erők, a szovjet hadtudomány megerősítését, a Vörös Hadsereg győzelmét, az intervenciók elleni harcban és a polgárháborúban. További címszavak elemzik V. I. Leninnek azokat a műveit, melyekben az igazságos és igazságtalan háborúkról szóló téziseit fejtegette ki. Önálló címszó szól a Szovjetunió Fegyveres Erőiről, tárgyalja megalaku-

lásukat, összefoglalja történetüket, s vizsgálja mai felépítésüket. Címszavak tárgyalják a nemzetközi brigádok harcáról Spanyolországban, a Hitler-ellenes koalíció kialakulásáról és tevékenységéről. Összefoglalják a második világháború, a Szovjetunió Nagy Honvédő Háborúja történetét s külön címszavak szólnak a fontosabb hadműveletekről, csatákról (moszkvai csata, leningrádi csata, kurszki csata, nyugat-kárpátoki hadművelet, Kárpát-dukli hadművelet, balatoni hadművelet, debreceni csata, berlini hadművelet stb.), valamint az ellenállási mozgalom történetéről Európában a második világháború alatt. Számos címszó foglalkozik az SZK(b)P szervező-irányító tevékenységével, melynek során mozgósította a rendelkezésre álló erőket és eszközöket az ellenség legyőzésére; a partizánmozgalom helyével, szerepével a Nagy Honvédő Háborúban, a legkiválóbb partizánegységekkel, a legkiemelkedőbb partizánakciókkal.

Fontos dokumentumokat eleméznek címszavak, köztük a Compiègne-i fegyverszüneti szerződést; a Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg megszervezéséről szóló dekrétumot; a Szovjetunió Népbiztosai Tanácsának és az SZK(b)P Központi Bizottságának 1941. június 29-i direktíváját a frontmögötti területek pártszervezeteihez és szovjetjeihez; a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállásának Direktívalevelét az ellenséges védelmi vonalak áttörésének megszervezéséről és a tüzérségi támadásról; a Lend and Lease-t és annak gyakorlatban való megvalósulását Németország és Japán kapitulációjának okmányát, a párizsi békeszerződéseket, valamint azokat a nemzetközi szerződéseket, egyezményeket, melyek egy új világháború elhárítását szolgálják: Varsói Szerződés, Atomcsend-egyezmény, Biológiai fegyver betiltásáról szóló egyezmény, Világúr-egyezmény, Tengerfenék-egyezmény, Atomsorompó egyezmény, SALT 1. stb.

Számos címszó foglalkozik a második világháborút követő évtizedek hadtörténelmével, a helyi háborúkkal (Agresszió az imperialista hatalmak részéről a második világháború után, izraeli agresszió az arab országok ellen, a koreai háború 1950—1953, angol intervenció Jordániában 1958. stb.).

Az életrajzi címszavak közlik az ókortól napjainkig azoknak az uralkodóknak, politikusoknak, hadvezéreknek az életrajzát, akik az emberiség történetében, a hadtörténelemben jelentős szerepet játszottak (Augustus, Antonius, Hannibal, Attila, Nagy Sándor, II. Gusztáv Adolf, II. Katalin, G. L. Blücher, M. I. Kutu-

zov, O. E. Bismarck, V. I. Lenin, De Gaulle stb.), a kiemelkedő szovjet hadvezérek, katonai vezetők életrajzait. A marxizmus—leninizmus talaján állva tárják az olvasók elé a szovjet hadvezéri művészet jeles példáit, elemezve e katonai vezetők tevékenységét (L. I. Brezsnyev, Sz. M. Bugyonnij, Sz. G. Gorskov, L. A. Govorov, I. Sz. Konyev, V. G. Kulikov, A. M. Vaszilevszkij, Ny. Ny. Voronov, K. J. Vorosilov, G. F. Zaharov, G. V. Zsukov stb.). Ugyancsak közlik mindazok életrajzát, akiknek az ellenség elleni harcban tanúsított helytállásukért odaítélték a Szovjetunió Hőse kitüntetését. Számos olyan katonai vezető életútját is bemutatják, akik a személyi kultusz éveiben vesztették életüket. Objektív képet adnak az ellenforradalom néhány katonai vezetője életéről és tevékenységéről (A. I. Gyenyikin, A. M. Kalegyin, A. V. Kolcsak, L. G. Kornyilov, P. Ny. Krasznov, P. Ny. Vrangel stb.). Meltatják a hadtudomány klasszikusainak életművét (A. H. D. Bülov, L. N. Carnot, K. G. Clausewitz, F. H. Colomb, A. H. Jomini,

G. A. Léer, L. Vauban). Ugyancsak foglalkoznak a címszavak XX. századi külföldi, esetenként hírhedt politikuskokkal, katonai vezetőkkel (L. Beck, F. W. Canaris, H. Göring, H. Himmler, A. Hitler, A. Jodl, W. Keitel, A. Kesselring, M. Koga stb.). Az Enciklopédia 1—4. kötete viszonylag kevés magyar vonatkozású címszót közöl (balatoni hadművelet, debreceni csata, Báthori István, Czinege Lajos, Dózsa György, Gavró Lajos, Görgei Artúr, Hunyadi János, Kossuth Lajos, Kun Béla, Zalka Máté, Zrínyi Miklós stb.).

A Szovjet Katonai Enciklopédia magyar fordítása nem került kereskedelmi forgalomba, nem vásárolható meg. Tanulmányozására az ad lehetőséget, hogy az MNVK Tudományos Osztálya számos könyvtárt ellátott ezzel a kiadvánnyal.

A Szovjet Katonai Enciklopédia magyar fordítását a fegyveres erők és fegyveres szervek hadtudomány, hadtörténelem iránt érdeklődő hivatásos és polgári alkalmazott állománya figyelmébe ajánlom.

Szőcs Ferenc

DWIGHT D. EISENHOWER

KERESZTES HÁBORÚ EURÓPÁBAN

(Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, Budapest, 1982. 459 o.)

A magyar könyvkiadás több évtizedes adósságát róttá le a Zrínyi Katonai Kiadó, amikor a magyar olvasóközönség számára is hozzáférhetővé tette a második világháború egyik kiemelkedő katonai személyisége, D. D. Eisenhower tábornok 1948-ban megjelent emlékirat-jellegű munkáját. A francia De Gaulle és az angol Montgomery után ezúttal egy amerikai tábornok álláspontját ismerhetjük meg a könyv lapjairól s ez a körülmény érdekes párhuzamokra, összehasonlításokra nyújt lehetőséget.

Bár a nyugati szövetségesek afrikai és európai hadműveleteinek történetét azóta már más forrásokból, pontosabb adatokat közlő feldolgozásokból ismerjük, Eisenhower több mint három évtizede írt munkája ma sem vesztett jelentőségéből, mind a nagyközönség, mind a szakemberek számára tud érdekes adatokat, újszerű szempontokat nyújtani.

Az első izgalmas kérdés a szerző sze-

mélye. Eisenhower 1939-ben, a háború kitörésének évében még ismeretlen vezérkari alezredes a Fülöp-szigeteken, a háború végén négyesillagos tábornok, a nyugati szövetségesek Európában harcoló csapatainak főparancsnoka.

S ha mindehhez azt is hozzáfűzzük, hogy sem a kortársak, sem a későbbi szakírók nem tartják Eisenhowert kimagasló képességű katonának, elsőrendű stratégának, első pillantásra valóban érthetetlennek tűnik szédületes karrierje. A választ maga az emlékirat szolgáltatja. Nem leplezi le ugyan a kinevezéshez fűződő esetleges kulisszatitkokat, netáni belső harcokat, ilyenekről azonban a későbbi szakirodalom sem tud, így bizvást állíthatjuk: Eisenhowert nem elsősorban kiváló személyi kapcsolatai emelték magas posztra.

Néhány vitathatatlan képessége ellenben — s ezek a könyv lapjain a szerző akaratától függetlenül markánsan elő-